

числі із застосуванням засобів електронних комунікацій. Як підкреслює законодавець, типовими ознаками булінгу (цькування) є систематичність (повторюваність) діяння; наявність сторін - кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого [1]. Як бачимо, ознакою об'єктивної сторони цього правопорушення насамперед повинна бути наявність іншої («третьої») сторони: кривдника (булера), потерпілого (жертви булінгу, особливо малолітніх чи неповнолітніх осіб), спостерігачів, інших учасників освітнього процесу. Як правило, це правопорушення, на наш погляд, здебільшого характеризується матеріальним складом, внаслідок якого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого (за винятком складу за ч. 5 ст. 173-4 КУпАП).

Певною складністю характеризується визначення суб'єкта згаданого правопорушення. Передусім, це спеціальний суб'єкт - різні учасники освітнього процесу: здобувачі освіти – учні, студенти, інші вихованці різних навчально-педагогічних закладів, у тому числі малолітні, особи від чотирнадцяти до шістнадцяти років, неповнолітні особи віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років; педагогічні, науково-педагогічні, наукові працівники, інші особи, які залучаються до освітнього процесу; опосередковано – батьки та особи, що їх замінюють та ін.

Певною прогалиною згаданого закону, на наш погляд, є те, що ним не внесено окремих змін до ст. 13 КУпАП відносно особливостей відповідальності за боулінг осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18 грудня 2018 р.
2. Кодекс про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – Додаток №51. – Ст. 1122.

УДК 342.9(043.2)

Токарєва К.С., к.ю.н., докторант,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ СІМЕЙНОЇ МЕДІАЦІЇ

Сімейні спори – це та категорія справ, із якою зустрічається майже кожна людина. За оцінками фахівців конфлікти відбуваються у 80-85 % сімей. В Україні традиційною формою вирішення сімейних спорів є

звернення до суду. Більшість правознавців Європейського Союзу (в подальшому ЄС) вважають, що найбільш дієвим способом вирішення конфлікту є медіація, одним із видів якої є сімейна.

Термін «медіація» стосується процесу врегулювання спорів, у межах якого сторони з допомогою одного чи кількох медіаторів проводять переговори щодо спірних питань з метою досягти домовленості [6].

О. Кільдюшкіна наводить наступну статистику переваг медіації:

- у США 95% справ, після медіації, не дійшли до судового розгляду;
- в Німеччині 90% медіацій завершуються мировою угодою;
- у Великобританії результативність медіації становить 90–95%;
- загальноєвропейський показник ефективності медіації 40–80% [3, с. 130].

21 березня 2014 р. Україна підписала Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною, що дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до юридичної інтеграції, та привести національне законодавство до європейських стандартів.

При розробці напрямів вдосконалення законодавства України, що регулює способи і порядок розгляду суперечок, витікаючих з шлюбно-сімейних стосунків, з метою активної інтеграції в цю систему медіації видається корисним ознайомлення з актами ЄС, присвяченими медіації, і передусім з Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи відносно медіації в сімейних питаннях. У п. 7 Рекомендації №R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи - значенний перелік переваг проведення медіації в сімейних справах [5]. А в Рекомендації Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи, наголошується, що медіація може бути особливо корисною в тому разі, коли самі лише судові процедури менше підходять сторонам [6].

У багатьох країнах медіація регулюється автономним «законом про медіацію», в якому в деталях встановлюються організація і процес медіації. Подібний закон існує з 1991 року в Норвегії (Закон про муніципальні комітети з медіації; застосовується як до неповнолітніх, так і до дорослих, і охоплює кримінальні та цивільні делікти). У 2002 році в Швеції був прийнятий закон про медіацію, який також повинен виконуватися у співпраці з муніципальними службами. До цієї категорії також належить закон про служби пробації та медіації Чеської республіки (2001), за яким створена база для роботи служб пробації та медіації на території всієї країни.

Як правило, сімейна медіація в країнах Європи регламентується окремо (від інших видів медіації) в галузевому або шлюбно-сімейному законодавстві й розглядається як обов'язковий етап у вирішенні спорів, що впливають із сімейних правовідносин.

Зокрема, в Англії та Уельсі, відповідно до Закону про сім'ю 1996 р., соліситор зобов'язаний направляти клієнтів, які звернулися за юридичною

допомогою в сімейних спорах і водночас володіють правом на її безкоштовне надання, до медіатора, котрий має державну акредитацію, для проведення інформаційної сесії. Основними цілями такої попередньої зустрічі є роз'яснення стороні суті примирної процедури, її переваг, а також проведення оцінки спору. Якщо спір може бути врегульований в результаті застосування медіації та сторона, яка звернулася, дає згоду на її проведення, медіатор надсилає повідомлення іншому учаснику спору. Якщо впродовж 14 днів відповідь не надходить або друга сторона відмовляється взяти участь в інформаційній сесії й (або) медіації, медіатор оформляє письмовий висновок, що є підставою надання безкоштовної юридичної допомоги для розгляду справи в суді. За наявності згоди обох сторін проводиться медіація. Як правило, особи, матеріальне становище яких відповідає встановленим критеріям, користуються послугами медіації безкоштовно [2, с. 5-7].

У Республіці Ірландія в кінці 1980 р., при Департаменті сім'ї та соціальних питань засновано Службу сімейної медіації, під керівництвом якої функціонують 16 регіональних центрів, що забезпечують проведення безкоштовних примирних процедур [4, с. 8-9]. Держава активно підтримує розвиток медіації як одного із заходів у рамках реалізації політики, спрямованої на підтримку й зміцнення сім'ї.

У Німеччині сімейна медіація стала одним із перших затребуваних видів медіації загалом. На сьогодні сімейні медіації проводяться як приватно практикуючими медіаторами, так і державними службовцями управлінь у справах молоді, які, відповідно до Кодексу соціального права Німеччини, наділені повноваженнями щодо організації проведення медіацій у спорах, пов'язаних із вихованням дітей [1, с. 4; 12].

В Австрії в середині 1990 рр., на базі федеральних органів державної влади проведено правовий експеримент, у рамках якого здійснювалось інформування та консультування громадян із питань примирних процедур, проводилися медіації в сімейних спорах, а також реалізована програма допомоги дітям під час розлучення їхніх батьків. Після закінчення експерименту у Відні створено Консультативну раду, яка об'єднує фахівців-медіаторів, діяльність якого фінансується переважно державою. Цікаво, що в Австрії поширена практика проведення сімейної медіації двома медіаторами (сомедіація), один із яких є фахівцем у галузі психології (психолог, психотерапевт або особа, яка має відповідну освіту в галузі сімейних конфліктів), а другий – у юриспруденції (юрист, адвокат, нотаріус) [8, с. 12]. Цей підхід видається виправданим, оскільки медіація в сімейних спорах включає в себе одночасно правові, соціально-психологічні та специфічні особистісні аспекти.

У Данії сімейна медіація здійснюється місцевими органами опіки переважно щодо справ, пов'язаних із вихованням дітей після розлучення батьків. При виникненні спору уповноважена на його розгляд посадова

особа пропонує батькам звернутися до консультанта або медіатора із сімейних питань. У разі якщо спір не може бути вирішений у медіації, орган опіки виносить постанову по справі, яка підлягає затвердженню в суді й стає обов'язковою до виконання [4, с. 2].

Таким чином, більшість держав Європи, відповідно до Рекомендація Rec (2002) 10 [6], організовують та забезпечують повністю або частково безкоштовну медіацію або надають правову допомогу для медіації, особливо людей які потребують особливого захисту.

В багатьох країнах медіація закріплена в законах про ювенальну юстицію. Подібне явище існує в Каталонії (Іспанія), Англії та Уельсі, Фінляндії, Німеччині, Ірландії та Польщі. Медіація в такому випадку ініціюється прокурором або суддею (або, як в Англії та Уельсі, поліцією чи службою пробації) і діє як один з альтернативних видів впливу у кримінальних справах.

Для реалізації програм сімейної медіації передбачається більш менш широке державне фінансування. Наприклад, в Ірландії усім подружнім парам надається безкоштовна медіація (це правило у поєднанні з нестачею матеріальних ресурсів і кадрів зумовило існування черги на сімейну медіацію). У Данії безкоштовна досудова і судова медіація надається особам, у яких є складнощі з відвідуванням дитини. У Англії послугами сімейного медіатора безкоштовно користуються особи, матеріальне становище яких відповідає встановленим критеріям. У Австрії Консультативний рада медіаторів фінансується в основному державою. У Фінляндії безкоштовною є сімейна та судова медіація.

У зв'язку з державним фінансуванням програм сімейною медіації і залежно від міри такого фінансування національними правовими системами чітко визначається круг сімейних суперечок, що охоплюються такими програмами. У більшості держав до сфери сімейної медіації як особливого соціального інституту у рамках національної правової системи віднесений досить вузький круг сімейних суперечок.

Аналіз практики країн-членів Європейського Союзу дозволяє зробити висновок про те, що застосування процедури медіації вже визнана ефективним методом вирішення конфлікту, процедура її реалізації закріплена в багатьох нормативних актах зарубіжних країн. Інтеграція України в європейський простір зумовлює необхідність гармонізації українського законодавства з європейськими тенденціями розвитку права. Активне використання інституту сімейної медіації в нашій країні допоможе:

- відновити мир в між учасниками спору або збереже нормальні взаємини при розлученні;
- забезпечити безперервність особистих контактів між батьками і дітьми або подружжям;
- знизити соціальні та економічні збитки від розлучень і розставань;

- зменшити час, необхідний для вирішення конфліктів іншими способами;
- скоротити тривалість розгляду сімейних справ;
- зменшити видатки на судочинство із бюджету держави;
- зменшити завантаження на суддів.

Тим самим, відбудеться підвищення рівня довіри громадян до правосуддя та зміцнить інститут сім'ї в Україні.

Література

1. Губар Ю.І. Медіація як універсальна технологія вирішення спорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.rusnauka.com/ 5_ SWMN_2012/ Economics/2_101344.doc.htm](http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2012/Economics/2_101344.doc.htm).
2. Єрмоменко Г. Медіація як спосіб вирішення суперечок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.training.com.ua/live/interview/ Mediatsiya_yak_sposib_virishennya_superechok](http://www.training.com.ua/live/interview/Mediatsiya_yak_sposib_virishennya_superechok).
3. Кільдюшкіна О. Передумови впровадження медіації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ukrmediation.com.ua/ files// Kildyushkina.pdf](http://ukrmediation.com.ua/files/Kildyushkina.pdf).
4. Мішина Ж.В. Медіація як альтернативна форма вирішення спорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://archive.nbuv.gov.ua/portal/ Soc_Gum/ Almpr/2012_3/01_048.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Almpr/2012_3/01_048.pdf).
5. Рекомендація №R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах від 02.01.1998. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_98_1_1998_01_21.pdf.
6. Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах (ухвалена Комітетом Міністрів на 808-му засіданні заступників міністрів 18 вересня 2002 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/ Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf).
7. Теория и практика медиации (посредничества) в экономической сфере: учебно-методическое пособие [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tradir.bsu.by/images/pdf/597.pdf>.
8. Тісногуз В. Медіація – один з альтернативних методів вирішення спорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://legalweekly.com.ua/index.php? id=16061 &show= news&&newsid=122934](http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&&newsid=122934).